

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Epitoma expositionis sacri canonis missae

Biel, Gabriel

[Speyer], um 1501

Incipit pars prima principalis sacri canonis que dicitur missa
catecuminum

[urn:nbn:de:bsz:31-305354](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-305354)

Expositio Missæ

etib; dñice natiuitatis ⁊ resurrectiõis. Recipit autē pncipiū diei non qd a celsu solis supra nrm o: t; ontē: sed ab illa hora ex q̄ radij solares incipiunt illuminare nrm emisperiū. scz ab ipsa auroa siue diluculo. Et incipit hoc tps vna hora ⁊ quinta pte hore ante ortū corpõs solaris. fm auc. de crepūculis. De hoc lec. 14.

De ministris circūstantib; dī. q̄ nō minus q̄ vno assistente celebrandū est: qui ex psona ecclesie rñdeat sacerdoti. cū salutādo ecclesiā qm dī: dñs vobiscū ⁊c. tñ in necessitate cū minister bñi non posset. s; ipe tali ministro sacerdos celebrare posset. De quo lec. 14. Et quicūq; celebraret omīssis predictis q̄ abrogata nō sunt per contrariā cōsuetudinē quā scit ⁊ sustinet ecclesia: scienter ⁊ ex pemptu peccaret mortalit. Qui autē sciēter celebraret in loco interdicto a iudice: aut in calice nō idoneo: irregularitātē incurreret. De q̄ lec. 14. p̄ finem. Et in hoc terminatur pars probemialis.

Incipit ps p̄ia pncipalis sacri canonis q̄ dī missa catecuminoꝝ.

Ractatis his que requirunt ad venerabilē eucaristię p̄secratiōem ex pte sacramēti

et p̄ficiēdi: p̄secratiō ministri: ⁊ circūstātiarū t̄pis ⁊ loci: p̄cedendū est p̄secratiōem ad officiū missæ breui⁹ ad declarandū. Et q̄uis nomē (missa) multiplici accipiat: tñ in p̄posito accipiēdū est p̄ toto illo officio qd in altari agit: ab introitu vsq; ad. Ite missa est. qm̄ totū illd̄ officiū ordinat ad p̄secratiōem eucaristię eiusq; cōionē: in q̄ mittitur ⁊ a p̄te fili⁹ ⁊ fili⁹ ad p̄tem. Et diuidit̄ totū illd̄ officiū in tres ptes pncipales: In p̄paratiōem in eucaristię p̄secratiōem: ⁊ hostię cōsecratiōem. P̄ia ps dī missa catecuminoꝝ q̄ ad maiorē ei⁹ partē admittunt catecumini. Secūda dī canō. Tertia cōio: dōib; infra dicēdis. P̄ia ps p̄paratiōis est ad seqntes: q; ipsa p̄parat p̄pls ad dignā cōmunionē: ⁊ missæ auditōem: silt materia aptat ad p̄secratiōem. Licet sint ⁊ alię missæ diuisiōes: sed ista planior est. De q̄ Lec. 15.

Et q; sacrificiū illud memoriāle est dñice passiōis vt. 1. Cor. 11. Et apls. Quotiescūq; panē hūc māducabitis ⁊ calicē bibetis mortē dñi annūciabitis. Ideo totū missæ officiū ad rep̄ntandū dñicā passiōem ordinat. P̄io itaq; in ipso officio aduēt⁹ xp̄i in carnem fm quā passus est: ac deinde p̄gressio ei⁹ ad passiōem insinuat: ⁊ hic ipa passio x̄bis ⁊ signa exprimit̄. Et qm̄ xp̄s nō fm deitatē: sed fm humanitatē passus est: ideo p̄mittunt̄ ea que ad p̄imū xp̄i aduentū scz in carnem referunt̄. Et hec in decē particulis notant̄: que etiam ad p̄p̄t̄ p̄paratiōem pertinent. Illuminandus cñi est p̄pls ad fidē incarnationis: ⁊ excitandus ad inherendū illi per virtutem caritatis. De inde subiunguntur que pertinent ad p̄paratiōem materie diuinis; sine oblatiōis: que p̄ incipit ab offerentiō: p̄tes p̄cebūt in p̄cessu.

B iij

Autē.

Lec. 15.

Diuisio officij missæ

Lec. 16.

Expositio Misse

Lec. xv

Accessus sacerdotis ad altare.

Confessio
sacerdotis

¶ Quo ad primū sacerdos pius lotis manibus a corporalibus for-
dibus: magis a tenebris opibus: ac non tam capite diuicrimina-
tus: quā intentione discretus: segregatis ob extraneis cogitationibus
soli deo sacrificare intendens: sacris vestibus foris corpore ornatus: ma-
gis ad virtutum habitibus intus animo vestitus: dicit personā in cruce
se patri pro nostra salute offerentē repitans calicem in manu ferens pro: oce-
dit ad altare: animo rememorans: quē admodum ipsa batulans sibi
crucē extulit in eū quod dicit caluarie locū. ¶ Ad altare vero veniens
pius quā officium inchoat: confessionē premititū generalem et publi-
cam. Altaris osculū: et eius thurificatōem: secundum ordinem romanum.

Primū respicit peccatorū purgatorē. Secundum mēbrorum: cum capite
vniōnē. Tertium orationū deuotōem. Confessio debet esse tantum
generalis que premititū ad venialium deletionē: et celebratis humili-
tationē: quoniam iustus prior accusator est sui Proverbiorum. xvij. Et quoniam
publica: non debet esse occultorum. In quā confessione peccatus rudit: exem-
plo publicani dicentis. Deus propitius esto mihi peccatori. Lucæ. xviij.
Ob eandem causam populus aut minister ex persona circumstantium
sibi p̄fite: ut et ipsi digne sacra mysteria valeant percipere. Post con-
fessionē altare accedens ipsum osculat: scilicet christum faceret iorem
in eternū sibi ecclesiā copulasse: ac pacē terris reddidisse. Thurificat
ut offo sua tanquā incensum ad deū sursum ascendat. De quibus habes
Lec. xv. p̄ finem. Et inde missam incipiens introitū legit: et res-
pondit: quo signat patrū desiderium ad christi aduentū eorumque orationes
et lacryme repetit. Deinde legit kyrieleyson et. ut exprimat orationē
populi patribus consentientē: et pro misericordiam implo:antis. Tertio
gloriā deo decantat pro filij missione. aduentū eius cum gratiarū actiōe
suscipiens ac dicens: Gloria in excelsis deo. Sequitur quarto oratio
ad venientē in collectis. Quinto lectio ex prophetis aut apostolis
qua fides incarnatiōis scripture testimonio probatur. Quā sexto
sequitur graduale: quo labor notat penitentie: qua dispo: omnes populi ad grām
remissionis peccatorū ab eo impetranda: quod venit tanquā agnus dei inno-
cens tollere peccata mundi. Septimo sequitur Alle cantus leticie: de
spe venie consequende. Octavo euangelium legem cōtinens gr̄e
secundum quā sollicitē et obedienter viuendū est penitentibus: peccatorū remis-
sionē per christi aduentū consecutis. Nono sequitur p̄fessio fidei
per symbolū in euangelica doctrina contentē: ut quod corde credit ad
iusticiā: oris cōfessione resonet ad salutē. Decimo sequitur offertori-
um ut designent opera bona deo offerenda. Ne fides sine opibus sit
morta. Nec sicut designant aduentū christi in natura humana olim
impensa: ita et nūc venienti in eucharistia sunt impendenda: ut tam

Lec. xvi.
Introitus
Kyrieleyson
Gloria in
excelsis
Collecta
Lectio
Graduale

Alleluia
Euangelium

Symbolū
Offertorium

Catecuminumorum

celebratis q̄ p̄ls cum desiderio inuisibile ac gratiosum eius aduen-
tum sub sacramentali spē desideret. misericordiam veteri preceſſu
de p̄missione letet: cor in orōne effundat: p̄niam agere non abnuat.
De ipse venie gaudeat: doctrinā veritatis intente audiat: p̄fiteat con-
stancer fidem: ipamq; moribus adornare p̄ponat: vt grām sacramē-
talem percipiat. Nec de p̄ma particula partis p̄ime breuiter p̄me-
morata sufficiant q̄ p̄ allego: tas latius extendi possunt.

Secunda pars missæ catecuminum.

Secunda pars qua mate-

ria aptat ad p̄secratōem. Nec ab offeritorio incipit: et in
p̄secratione p̄cludit. Ante offeritorium p̄ls saluatur: p̄
dñs vobiscū: qd̄ prius bis factū est: Primo post introitū an orōem
vt cum eis sit dñs ad desiderij aduentus xpi p̄pletōem. Scdo ante
euangeliū vt cū eis sit dñs ad salutaris instructōis p̄fectōem. Nō
z tertio salutat p̄ls vt cū eis sit dñs ad offerendorū placitā accepta-
tionem. Idipm̄ respondens p̄ls imprecatur celebranti: vt sc̄z dñs sit
cum sp̄s suo: ad sp̄ialem ministerij sui executionē. **Saluta-**
tionē sequit̄ exhortatio ad orandū: cum celebrās d̄r **Oramus.**
Uex prius q̄ subdat̄ orō que secreta d̄r: sequit̄ antiphona: quā cle-
rus canit: sub q̄ sunt oblationes. Nediū a celebrante sacerdote: sed
etiam a p̄plo circūstāte: z ideo antipho: illa offerēda vel offeritorium
nōiat̄. Sunt aut̄ tria offerenda: sc̄z ipa met̄ persona. Scdo exte-
riora dona. Tertio panis z vinū q̄ sunt sacrificio necessaria. Prima
oblatio est oim: p̄ls sc̄z circūstantis z p̄sbyteri celebrantis. Nā ois
xpianus officij missæ assistens: offerre debet seipm̄ oblatōem sp̄i-
tualē deo: actu vel habitu. Per promptā z obedientē sue volunta-
tis voluntatē diuine subiectionem: qua sp̄ et animo dicere possit ad
patrem. non mea sed tua volūtas fiat. Sine hac sp̄iali oblatione
exterior oblatio deo accepta nō est. Dicete scriptura. respexit dñs ad
Abel: z ad munera ei⁹ Gen: 4. Quia nisi arbor bōa fuerit (Math.
7.) fructū bonum facere nequit. Voluntas vero arbor est et radice
operis nostri: boni z mali. Necessē est ergo primo facere arborē bo-
nam per sp̄ialem voluntatis oblatōem: vt opera eius reddant̄ deo
accepta. **Secunda oblatio:** donoz exterioroz ad ministri su-
stentationē: paup̄z p̄solatōem: ac cultus diuini p̄seruatōem z am-
pliatōez a p̄plo facta ex v. t. ortum habet z deo grata est. Quā vero de
bita sit: z de q̄bus bonis facienda require sat̄ late. lec. 16. p̄ p̄ncipiū
Tertia oblatio est adaptatio materie p̄secrāde p̄ns sc̄z et vini
p̄sentatio: z per sacerdotē acceptatio: eiusq; p̄paratio ad p̄secrandū
z sacrificandū: z bec solius est celebrantis. Et hic quidem incipiunt

lectio. 18

Dominus
vobiscum

Oramus
Antiphona

Oblatio

Expositio

Rec. 17.
Incensum

Thurificatio

Lotio manuum.

Oratio

mysteria. Nā sacerdos p̄o se p̄pat ad oblatiōem p̄ficiendā. Sc̄o
adiungit p̄ acceptatiōem sacrificij secretā orōem. Tertio concludendo
p̄. imā p̄em misse: deuotōez ppli excitat ad perficiendū sacrosanctū
sacrificij mysteriū que excitatio tanq̄ p̄logus quidam vel p̄fatio ca
noni p̄ponit. **S** Circa primū sacerdos se p̄pat. Incenso: Lo
tione ⁊ orōne. Incenso se p̄parat deuotōis odore: per lotionem
mundicie nitore: per orōem cordis ardore. **S** Quo ad primū
sacerdos munera per subdiaconū p̄parata: ⁊ per dyaconū sibi in cali
ce ⁊ patena: vinum sc̄z aqua mixtum in calice: ⁊ panē patene suppo
situm p̄: recta accipit: ac in medio altaris: explicata prius corpora
li palla reponit. reposita thurificat ⁊ incēsat. fin morem romane ec
clesie: ⁊ thuribulū (in quo incensum) per modū crucis sup̄ oblati
circūducit: quatinus thuris incenso: ⁊ crucis signaculo: oēs diabo
lice malignitatis fraudes ⁊ conatus: extricent: ne p̄ sacerdotē ⁊ sacri
ficiū p̄ualeat: sacrificiū ne perficiatur impediendo vel fructū eius
tollendo: sicut de semine sup̄ viam tacto dñs in euangelio. Mat. 13.
⁊ loquit. Demiq̄ thobias fumo incensi iecoris ad instructiōem Ra
phaelis archangeli: demoniū effugauit Thob. 11. Significat q̄
hec thurificatio vinctiōem dñi per mariā magdalēnā Job. 17. Luce
7. Cuius occasione venditus est a iuda. Et q̄ bis vinctus est ab ea
dem: bina fit thurificatio. Una in misse p̄ncipio: altera in hoc loco.
P̄parat se sc̄o iterata manū lotiōe. qm̄ dedecet sac̄a pollutis
manib̄ tractare. lz corporali sordē nō p̄trahuntur. Attestatur em̄ cor
poralis mūdicia reuerentiā sac̄o exhibendā: ⁊ admonet sacerdotē
sp̄ualis mūdicia ⁊ purgatiōis mentis interne. Un̄ cū sacerdos ma
nus lauat ad cordis mūdiciā se cōuertat: vt si qd̄ sordidū agnoscat:
p̄tritione intima ⁊ affectu pio in deū abluat ⁊ abstergat. Et lz nō
nulli hanc lotiōem differat vsq̄ in finē p̄fatiōis: p̄uenienti tñ h̄ fit. tñ
q̄ figura p̄cedere debet figurati. Lotio aut̄ corporalis manū sig
nificat lotiōem mentis. que fit per orōem statim sequentē. In sp̄i
tu hūilitatis ⁊c. Tū q̄ verba canonis dependent ad p̄fatiōem et
sequentē hymnū. S. S. S. Un̄ nō licet q̄cūq̄ vba interponere. ne
coherencia sine diuidat̄. Ad lotiōem aut̄ manū p̄ferri solet ille psal
mi versicul⁹. Lauabo inter innocētes ⁊c. per que imprinētissime cor
rūperet sniaz continuatio. Un̄ si vtiq̄ q̄s vult se conformare ritui
eccelesie sue: sanus estimo vt lauādo man⁹ post hymnū. S. S. S. si
lento faciat ⁊ nihil loquat̄. De hac lotiōe lat⁹ lec. 17. circa p̄ncipiū.
P̄pat se tertio sacerdos tripliē orōe. P̄ia perit acceptio sacri
ficiū em̄ ait: In sp̄ū hūilitat̄ ⁊ aiō p̄rito suscipiamur dñe a te. vt
ficiat sacrificiū n̄m in aspectu tuo hodie: vt placeat tibi dñe deus.
Loi em̄ contritum ⁊ humiliatum deus non despicit. **Secunda**

missæ catechuminum

o est. Veni sanctificator omnipotens eterne deus: et bñdic b̄ sacrifici-
um tuo sancto nōi preparā in q̄ petit p̄secratorū sacrādoꝝ numerū.

Tertia orō est: Suscipe sancta trinitas hanc oblatōem rē. In q̄
petit acceptatio oblatōis ad honorē sc̄toꝝ et salutē viatorū. Sic h̄az
orōnum p̄teritus clare ostendunt: q̄ q̄ sunt manifeste eaz expolitōi
sup̄sedeo.

Postq̄ autē celebrans oravit vt acceptior sit orō
et maiore grām consequat̄: p̄teritus ad pplm̄ eius orōem p̄ se requit
dicens. **Orate p̄ me fr̄es.** Sub nōie (fr̄es) virūq̄ sexum p̄b̄en-
dens. q̄ fm̄ aplm̄ ad Gall. 3. Nō est masculus neq̄ feia. **Deus enim**

vos vnū estis in x̄po. Implorat ergo circūstantiū orōnem p̄ se: me-
morans illud ad Hebr. 5. q̄ et ip̄e circūdatus est infirmitate. et t̄o
vt hō infirmus indiget orōne ecclesie.

Preparato autē sacrodo
te ad oblatōem perficiendā: adiungit p̄ acceptatōe sacrificij secretam
orōem. Dicit autē hec pars cū sequenti canone secretū: q̄ ab hac ora-
tione incipit altissima mysteria q̄ pp̄lo celari debēt. ne vsu cōi vile-
scant.

Et notandū q̄ p̄me secrete nō p̄mittit̄ imediate inui-
ratio ad orōem: per verbū oramus: q̄ p̄missa est an̄ offerendā. **Ubi**
ibi dicit̄ est: oramus. q̄ respicit primā secretā. **Si vero p̄les legant̄**

secrete. (Siquidē numerus et ordo secretarū debet r̄ndere numero
et ordini collectarū: ita q̄ cuiuslibet collecte in p̄ncipio missæ imposite:
corr̄ndere debet sua secreta et cōplenda. Nō autē debet numer⁹ colle-
etarū excedere nūez septenariū: vt vitet̄ pfusio: et tediū circūstantiū)

Si igitur habentur plures secrete sub duabus conclusionibz: post
primā conclusionē dicitur oramus: ante sequentē secretam. **Ua-**
rianus autē secrete pene per singula officia: sicut et collecte: tamē ad
hoc tendunt: vt oblatio ac sacrificium acceptet̄ a deo patre: ad sui
gloriam. sc̄toꝝum honorē: ppli salutē: aut animaz redemptionem
atq̄ ad eozū impetratōem pro quibz sp̄caliter offertur et officium
celebratur. Nam p̄pter varia impetranda: varia ordinata sūt officia
quibus p̄sonant collecte secrete et post cōiones seu cōplende.

In conclusionē vltimē secrete sacerdos vocē exaltat: dicens:
Per omnia secula seculorū. Ad excitandū ppli desiderium et affectu
ad ea p̄sequenda. que secreta a dño p̄cedi oravit: vnde in persona po-
puli respondetur Amen. id est fiat quod petisti.

Hinc procedit ad vltimam particulā prime partis p̄ncipalis
que p̄fatio dicitur: quoniam quedā p̄locutio est et populi excita-
tio ad altiora sacramenti mysteria: rōta deuotione et reuerentia intel-
ligenda et conficienda: que per canonem immediate sequentem per-
ficiuntur.

Unde fm̄ hoc p̄fatio in tres partes diuiditur.
In prima Abussifidelium congregatorum excitatio ad confiten-
dum domino p̄opouitur. Secundo confessionis exhibende ratio

Secreta

Prefatio

Expositio

**Dominus
vobiscum**

declarat ibi Vere dignum et iustum est. Tertio professionis exhibere acceptatio postulat. ibi. Cum quibus et nostras. In excitatione populi ad fidelem laudis professionem premitit verbum plene salutatoris. Secundo subiungit exhortationem altioris perfectionis. Tertio attollit ad actum gratificationis quod est confessio diuine laudis. **C**irca primum ait. Dominus vobiscum; optans assistentiam diuini adiutorij ad altissima sacramenti misteria angelice perfectioni admiranda; non curiose discutienda sed cordis humilitate suscipienda ac veneranda. Suscipienda in ce na spirituali; in quibus reficiendi sunt pane viuo quod de celo descendit. Rursum autem populus. Et cum spiritu tuo; optans ut que non nisi spiritu sancti operatione fieri possunt; eodem spiritu. sacerdotis spiritu subleuaret; et sibi veniente; nedum sacramentaliter sed et spiritualiter perficerentur; quoniam spiritus est deus; et eos qui adorant eum; in spiritu et veritate oportet adorare. Job. 4. Et dicit autem in hoc sacramento in quo domino teste Job. 6. sine spiritu caro non potest quiescere; imo plurimum nocet; quoniam quod in digne manducatur; licet carne sacramentaliter manducet; tamen quod non spiritualiter manducatur; iudicium sibi manducatur non diiudicans spiritualiter corpus domini. 1. Cor. 11. **S**ecundo audita hac ratione ad altiora proficiscendum hortatur sacerdos dicens. Sursum corda. supple leuate; ut omnis cogitatio carnalis ac secularis abscedat. Nec quocumque animi altitudinem quod est solum cogitet quod precat. Laudat per aduersarium pectus; solum deo pateat. secundum beati Leonis ipsanum.

**Sursum
corda**

Sit ergo cor sursum

In intellectu veritatis
Affectu charitatis
Virtute puerfationis
Rectitudine intentionis.

In intellectu veritatis; ut nihil carnale in sacro cogitet; sed omnia alta esse intelligat; ut quod in hoc supercelesti cibo sumptus ipse dentibus non discerpit; nec sacramenti diuisione diuidit; sumptione non digerit; sed manens integer sumptus; nos sibi incorporat; non nobis ipse incorporatur.

Affectu charitatis ut cor quod sursum sunt sapiat; non quod super terram sapiat inquam nimiam patris dilectionem; quod vnguentum suum nedum in precibus redemptoris; sed etiam in cibum spiritualis nutritiois tradidit; quod nos vniuersum sibi incorporat; ac incorporatos; ad alta paterne domus; ubi omnia eterne vite abundantiam panibus eleuando producat. Nemo enim ascendit in celum; nisi quod de celo descendit filius hominis qui est in celo. Jo. 3.

Virtute puerfationis ut nostra puerfatio in celis sit. Unde et saluatoris rem nostram in hoc sacramento venturum expectamus; quod ad sui imitationem reformabit totum corpus nostre actionis; figurando corpori claritatem sue.

Sursum rectitudinem intentionis; ut sit oculus simplex ad deum; non nosipos; nec que nostra sunt finaliter querendo; sed omnia in deum tanquam in finem ultimum et optimum ordinando. Rursum autem populus. Dabemus

prefationis misse

ad dñm. Quod pfecto dignum est: vt scz in celestibz cor: toto desiderio
 habitet qđ inde tam sublimia dona expectat: qđ angelicis lau:ibus
 voćes carnis iungi desiderat: ne impi: operiũ illđ incidat: Appropin
 quat ppl's iste ore suo: z labijs suis glorificat me. cor aut eius longe
 est a me. Isa. 29. Quod verendũ est in plerisqz verificari qđ alta voce
 rñdent. Habemus ad dñm: z inferioribus pstrati. obscena tractat. **S**ias aga
 fim sua desideria: quibz diligunt carnē z mundũ. **Q**uo ad ter
 tium post premiſſam exhortatōem attollit seipm: z pplm ad agen
 das gr̄as per p̄fessionē diuine laudis: dicens. Sias agam? dño deo
 nřo: Agamus dr: seipm p̄plo iungens: quia vnus vni: corpus
 scz z sanguis xp̄i sunt p̄cipēs qđ in vnũ corpus misticũ vniant: oēs
 de vno pane z vno calice p̄cipātes. Agende aut sunt gr̄ie deo:
 vt dona eius reuerenter p̄cipiant: discretē p̄gnoscant: ac deuote in
 dantem referant: reputātes nos tantis donis (nobis valde necessa
 rijs) indignos: ea qđ sola dei liberali miscōia gratis recepisse. Ea qđ
 tanqđ dona maria z spūalia: ad spūs: nō carnis vegetatōem concessa
 oia corporalia longe excedentia. Eis p̄pter finē ad quē danť fruētes
 z ea in deũ datōrē referentes: p̄ ea deũ magnificantes: Lũ ap̄lo Ju
 da taddeo dicētes. Soli deo saluatori nřo. gloria. magnificentia. im
 periu. z p̄rās. ante oia secula. z nunc. z in oia secula sc̄loz Jude. 2.

Quic exhortatōis chorus rñdet Dignũ z iustũ est. Dignũ quantũ
 ad ipm: qđ ip̄e est dñs deus noster. Iustũ quantũ ad nos: qđ nos po
 pulus ei⁹ z oues pascue ei⁹. **S**acerdos aut qđ ad sedam p̄fē
 prefatōis reddens rōnem sue exhortatōis dr. Vere dignũ z iustum
 est equum z salutare. P̄rimo approbans ppli responsionē. Deinde
 dicti reddens duplicē rōem. Quo ad primũ approbat sacerdos po
 puli assertōem. qđ gr̄e dño reddende sunt: p̄ oibz nobis collat. gene
 raliter scz p̄ beneficio creatōis. p̄seruatōis: redēptōis: iustificatōis
 z finalis glorificatōis. Spūaliter tñ p̄ bñficio institutōis hui⁹ sup̄ce
 lestis sacrificij ac sacramenti. Et hoc quidē vere dignum est. iustum
 equum z salutare.

Quia est sacm

Sincere veritatis
 Excellentis nobilitatis
 Erimie liberalitatis
 Ponderate equitatis
 Sūme vtuositatis

vere
 dignũ
 iustum
 equum
 salutare

Sincere veritatis qđ nō mō significat gr̄am sicut ve. t. sacra
 menta. Nec tantũ eam in nobis causalat sicut cetera euāgelice legis
 sacramenta. Sed gr̄am substantialē formaliter in se p̄tinet: ipm scz
 fontē gratiarum. Verum est itaqz sacm: quia vere significat: vere
 causalat: vere p̄tinet gratiam sacramentalem. Est sacramentum

L. 14

Sias aga/
 mus domi/
 no deo nřo.

Lec. 18

vere dignũ
 z iustũ ē zc.

Expositio

excellentissime nobilitatis: et in ratione sacramenti: quod summam et super
substantialem significat omnium sacrificiorum perfectiorem. Est sacramen-
tum exime liberalitatis. et liberalissimum donat seipsum nobis. quo
nihil maius cogitari potest. Et maximo aut dono maxime donati ob-
ligamur. quod crescentibus donis rationes crescunt donorum secundum Gregorium.
Ideo iustus est: pro summo huiusmodi sacramenti dono summas deo agere
gratias. Summas non simpliciter: sed summas nisi imbecillitati possibiles.

Est et sacramentum ponderate equitatis: equans nos deo in ratione dati et
accepti. Cum enim diuina equitas exigit ut remetiantur accepta: ut re-
mendant ea qua mensum est mensura. Nos quod nihil habeamus propor-
tionale reddendum deo pro beneficiis eius: et ineffabilibus bonis recep-
tis: ac pro grauissimis offensionibus in eum commissis. Dedit nobis in hoc
diuinitissimo sacramento seipsum: ut eum offerentes summo patri hostiam pla-
catis. et perfecte unionis: et sacrificium plene satisfactionis pro peccatis: equa
mensura suo dono respondeamus. dum equale donum reddimus. ipsum
scilicet summum et infinitum dei filium: per deuotam huiusmodi sacrificij oblationem
que in dono ineffabili recepimus a patre misericordiaz. Unde non
enim iustus: sed equus est per hoc sacramentum: dignas gratiarum rependere actio-
nes. Est demum sacramentum summe virtuositatis: quia eterne sa-
lutis: et omnium salutarium effectuum unica et perfectissima causa. Unum salu-
tare est gratias deuotissimas rependere: ut sic continuo in huiusmodi oblatione
sacramenti: ab ipso in nos: et a nobis in ipsum fluant et refluant effectus
salutares. De his et sequentibus lectio 18. **S** Approbata ita: pro populi
ratione: rationes duas assignat. Una est diuine perfectioris excellentia. quod
dominus scilicet: omnipotens: deus eternus. Secunda est laus angelica.

Quo ad primum dicit: vere dignum. iustum. equum et salutare est: nos
tibi gratias agere. **S**ed in tempore scilicet gratie et in eternitate: quoniam sicut in tempore gratie
accipit Christus. vere quidem sed latens sub sacramentali specie. Ita in eter-
nitate percipit clara et facili manifestatio. Et ubique: quod pro ipso restau-
rantur et que in celis sunt: et que in terra. Ideo trina mundi machina gra-
tias deo agit. **E**lium pro uine angelice restauratio. Terra pro milita-
ris ecclesie redemptio. Infernus: pro detentorum liberatio. Detento: um-
scilicet in limbo et purgatorio. Cum autem cui gratie sunt agende. dignis com-
binationibus exprimit dicens. Domine sancte: pro omnipotens: eterne deus
Domine sancte: sanctificatis dona in hoc sacramento magnifice preparando.
Pater omnipotens. paterne charitatis affectu dulcissimum: in filio: um-
pane mirabili. potenter prepatio aperit declarando. Eterne deo dete-
ntis tue alimonia: mortales ad eternitatis immortalitatem spiri-
tualiter vegetando. Tanto igitur patri. gratie sunt referende: per primum
dominum nostrum. tanquam per mediatorem et aduocatum nostrum. De quo latius
infra. Secundam rationem assignat: angelicam scilicet laudem

Præfationis missæ

Aut additur pro coniunctioe vocum nostrarum angelicis laudibus devota supplicatio. Subiungiturq; cõmunis angelorum et hoïum adorande trinitatis excelsa laudatio. Cum dicitur. Sanctus. Sãctus. Sãctus. &c. Dic ergo. Per quẽ scz xpm; mediatores inter te patrem et nos hoïes. Maiestatem tuam id est magnitudinem tuã: supereminentem; semper stantem ac immutabile. Hoc em̃ sonat nomen maiestatis; magnitudo supereminens stans fm̃ interpretatõnem. Laudant angeli, magnitudinẽ potentie tue agnoscendo; et p̃fitendo. Est em̃ laus virtutis preconium. honor. exhibitio reuerentie in testimonium virtutis (Adorant) cultum laudic exhibentes. Dominaciones. Angeli scilicet subiectis spiritibus dominantes; eis precipiendo. et ad sua ministeria fm̃ patris voluntatem dirigendo. Tremunt potestates: id est angeli potenter aereas potestates scilicet demones sobercentes. Tremunt maiestatis potentiam; nõ motu formidinis quia in beatitudine firmati; sed admiratõne magnitudinis; et obedientia ac promptitudine famulationis. Celi materiales; et virtutes celorum influxus in illa inferiora; quibus inferior mundus regitur. Illuminatur; secundatur et ad operationes suas disponitur. Sic beata seraphin id est angeli supremi; p̃e ceteris in dei charitate ardentis concelebrant. simul maiestatem patris per filium laudãdo; adorando; tremendo seu admirando. Bur laudis admirationis et adorationis viam p̃estando et materiam. Sic em̃ nedum spiritus rationales; sed et vniuersa dei opera; omnesq; creature inter quas precipui sunt celi celorumq; virtutes laudant diuinam maiestatem. Pro quanto in eis relucet magna et miranda eius opera; excellentiam dei attestantia; Concelebraur autem sociã exultatione; hoc est cõmuni leticia; in qua omnes beati consociantur. Nam hee laudes opera sunt beatorum; fm̃ illud Psalmi. Beati qui habitant in domo tua domine. In secula seculorum laudabunt te.

Et nota q; in hoc opere diuine laudis notantur quattuor chori angelorum. Infimius et supremus; angeli scilicet et seraphin; et duo medij. Potestates et dominaciones. In quibus tamen omnes angelici spiritus designantur; quoniam si laudant infimi et supremi ac medij; iam nullus omnino excludit; Q; vero specialiter dicitur; dominaciones adorant qui ab alijs venerant; ideo dicitur; quoniam si hi qui ceteris dominant adorant; multo magis hoc conuenit subiectis. Et si potestates quia sua fortitudine triumphant contra demones; quoz potestati nulla terrena potestas cõparatur; tremunt diuinam maiestatem; certum est; q; hoc omnibus alijs spiritibus angelicis inest. Aliam etiam horum expositionem magis ad materiam huius sacramenti. Vide latius Lectiõne decima octaua.

Expositio

Deinde p̄ solutione p̄fatiois: iungit deuota supplicatio: admissi
sionis vocū n̄r̄az cū vocibz angeloz in diuina laudatiōe. Cū addit
cū q̄bz: scz angel: z n̄ras: hūiles quidē sed rōnabiles: qz vor est son⁹
cū inrentōe p̄lat⁹: vt admitti: in laude tua: b̄uisqz sacri iubeas depe
camur: qz sine tuo iussu facultatē dante: fieri neq̄t: vt inter angelos
n̄ra vor audiat. Depcamur autē sup̄plicet p̄fessioe. Nō sup̄ba p̄sump
tione dicētes. Sc̄tus. Sc̄tus. Sc̄tus zc. Nec succincte de expositi
one q̄ridiane p̄fatiois. **Sunt** etiam z alie p̄fatioes: nō quidē ab illa
dissone: sed p̄ festoz magnitudine aut t̄pis q̄litate. ad maiorē deuot
ionis excitatōez: et festi z t̄pis materia causas diuine laudis super
addentes. Naz decē sunt nūero ab ecclesia romana recepte. Licet
in ecclesia amb: osiana sint multe p̄les. In hac em̄ pene de singulis
sc̄tis sp̄c̄alis h̄i p̄fatio: in q̄ sūmarie merita z miraculosa eozundē
pueratio declaratur. Sed vt dictū est in ecclesia romana decē sunt
recepte: scz Una in albis paschalibz. Alia in ascēsiōe d̄ni. Tertia in
penthecosti. Quarta in natali d̄ni. Quinta in epiphania. Sexta de
ap̄ls. Septima de sc̄tr̄a trinitate. Octaua de sc̄tr̄a cruce. Nona de te
iunio q̄dragesimali: z addit Decima de Maria v̄gine Que vbi in
stituta sint. quere lec. 19. in fine.

¶ Sequit̄ hymn⁹ cōis laudis angeloz et hominū.

Lec. 19.
Sanctus

Postq̄z p̄fatioes: q̄ ad p̄tendū d̄no mirabilia in h̄ sacro opanti
p̄p̄ta exercitat⁹ est. Simul z cōstitūde laudis rō declarata Premissa
deniqz ad d̄nz supplicatōe. p̄ acceptatōe diuie laudis. Sequit̄ cōis an
geloz hōimqz adorāde trinitatē excelsa laudatio. Dū finita p̄fatiōe
rus voce p̄sona hymnū canit dicēs: sc̄tus sc̄tus sc̄tus zc. In q̄ iūtra
est sil vor angeloz z hōim. Et fm̄ h̄ hymn⁹ ille diuiditur in duas
ptes: in laudē scz angeloz z hōim: sc̄da ibi: osanna In laude ange
loz ter replicat̄ Sc̄tus: z subdit̄ in singulari: D̄ns de⁹ sabaoth: in
q̄ trinitas p̄sonaz: z essentie vnitas designat̄: ter em̄ replicatum S.
S. S. trinitatē p̄sonaz. qd̄ subdit̄ singularit̄ d̄ns zc. vnitatē eēntie
attestat̄. Dicit̄ autē sc̄tus: a v̄bo sanctio is. ire. qd̄ est firmare: statu
ere: p̄secrare. Sic hōies qz fide firmati. sc̄ti dicunt̄: z leges sc̄tē: quia
statute z decreta z mores sc̄ti: qz p̄secrati z honesti. Dicit̄ z sanct⁹
q̄si sanguine hostie tinct⁹: tractū a veterari p̄suetudine leg: in q̄ nihil
sc̄tū dicebat̄: nisi qd̄ fuerat sanguine hostie aspersum vel vnctū. Pe
ne em̄ oia in sanguine fm̄ legē mūdabant̄. ad Heb. 9. De etiam
sc̄tus: q̄si a secularibz negotijs separat⁹. fm̄ Orige. Item d̄ sanct⁹
quasi sine terra. Nā agros qd̄ est sanctus. grece sonat q̄si extra terrā.
Nec autē interpretatōes verissime diuine maiestati p̄uentū. Deus
em̄ p̄ nobis incarnatus. sanguine nō alieno sed p̄prio tinctus est: sa
ctus hostia p̄ p̄ctis: incōmutabilis z eternus z p̄ h̄ firm⁹. Ab oibz

prefationis misse

in infinitū sua perfectiōe separatus: nedum a terra sed sup celos in
immensum eleuatus: ipse legislator: et oī m psecrator. **Dicit** tamē
ter sanctus: ppter trinitatē personaz: vt dictū est: q̄si diceret: **Sctūs**
pater a quo omnia: **Sanctus** filius per quē oīa: **Sanctus** spiritus
in quo oīa. Est autē sc̄tūs non ab inherente p̄prietate vel actu pceden
te vt angelus aut hō: sed ab essentia sua: q̄ cū vna sit in tribus: vna
est sanctitas trium: Ideo licet p̄ sc̄tūs: sanctus filius: sc̄tūs sp̄s san
ctus. nō s̄i tres sancti: sed vnus est sanctus: sicut nō tres dñi: s̄ vn⁹
est dñs: vnus deus: vnus increatus: vnus imensus. **S** **Ideo** se
quit in singulari. Dñs deus sabaoth: q̄ virtutū vel exercituum in
terpretat: q̄ oīs virtus exercituum celestiu⁹ et terrestriu⁹: est in māu ei⁹
quia sancta ecclesia triumphans in angelis ac beatis in celis: et mil
tans adhuc in terris: est terribilis vt castrorū acies ordinata. **Se**
quit: **Pleni sunt celi et terra gloria tua: q̄ in oībus creaturis superi**
oribus et inferioribus relucet gloria diuine maiestatis in plena omni
um subiectione: in sapientissima oīm gubernatōe: in suauissima om
niū st̄ute et p̄fectione: in q̄b̄ relucet vestigiū diuine glorie. **Vel**
pleni sunt celi: id est angeli habitatores celi: et terra id est homines
terre incole gloria tua. i. beatitudine: qua beati sunt in te: illi in re:
isti in spe. **S** **Sequit** sc̄da para. **hymni.** deuota supplicatio: et vo
ce hōim laudantiū cum d̄: **Osanna in excelsis: Qd̄ etiā clamabant**
in susceproē dñi sedentis sup ascellum in hierusalē: qui precesserunt
et qui sequebant: q̄m in nullo alio est salus p̄cedentibus xpm. id est pa
tribus veteris testamenti: et sequentibus in nouo testamento: q̄ in me
diatore xpo iesu. Est autē **osanna** dictio hebraica q̄ interpretat ob
secro salua. Nam cōponit̄ fm Remigiū ab osi q̄ est salua: et anna
q̄ est aduerbiū vel interiectio obsecrandi. Et fm hoc deberet dici:
Osanna: sed vsu d̄i osanna vt sit cōpositum ex corrupto et integro
Vel d̄i osanna per sinolimbā que est figura tollens vocalē de me
dio dictionis. **Oramus** igit̄ **Osanna. i. obsecro saluifica supple**
nos: in excelsis. id est in celis: vbi est salus p̄fecta et eterna. Nam ad
istā nobis dandā: xps qui descendit de celis: p̄sentia suam etiā ex
hibet in sacramento altaris. **S** **Sequit**: **Benedictus qui venit**
in nomine dñi: q̄ est gratiarū actio: cum qua: sicut patres aduentū
xpi p̄cedentes: vt Abraam: patriarche: et phete: et concomitantes
vt apostoli: et sequētes vt ceteri sancti ad xpm cōuersi: p̄secuti sunt
dñm: diuersis quidē temporibus: sed vna fide ad passionem venien
tem qua semetip̄m hostiam p̄ oībus obtulit. Ita eadē fide et gra
tiarum actione: recipiamus eum venientē in altaris sacramento: of
ferendum in eodem p̄ nobis deo patri sacrificium salutare. Dicit
mus autē benedict⁹: nō quasi ex nostra actione dei beatitudo auget

Osanna

Expositio

aut sibi donum quodcumque accedat; sed a nobis benedicitur id est benedictus predicatur laudatur et colitur: quia ipse venit plenam benedictionem quam benedixit nobis in omni benedictione spiritali (in nomine domini) id est patris: qui dominus est celi et terre et universorum. Venit autem ipse in nomine patris: sicut ipse ait: quia in omnibus quae gessit: non sua sed patris gloriam quasi ait: Ego inquit gloriam meam non quero: sed honorifico patrem meum. Et repetit: osanna in excelsis: exponat ut supra. Repetit autem propter duplicem stolam seu gloriam in excelsis promissam scilicet corporis et anime. Vel ut saluet a duplici miseria. A miseria culpe per gratiam: et a miseria peccati per gloriam. *Oratio* ergo dominum benedicendo: gratias agentes et dicentes: benedictus sis in eternum: et super benedictus qui venit in nomine domini: id est oratione divina in altari facta: quatenus cum sic venientem digne suscipientes: ab eo salutis benedictionem consequi mereamur: nunc et in excelsis: hic et in futuro Amen.

Sequitur canonis expositio que est pars missae altera et principalis.

2 cc. 18

Canon.

2 cc. 15

E igitur clementissimi /

me pro. Post partem primam missae que praeparatoria est ad sequentes. Sequitur pars secunda que canon dicitur: in qua perficitur eucharistiae consecratio. Decem autem dicitur canon: quia canones dicitur institutio vel regula. Quia haec verborum conuersio: regula est ad venerabilis eucharistiae consecrationem ordinata: partim a christo partim a patribus instituta. A christo quidem instituta sunt verba substantia quae formam integram consecrationis. Lettera vero verba quae ad dei laudem dicuntur ac orationes quae pro populo offeruntur: non uno tempore: nec ab uno tantum: sed diuersis temporibus a diuersis edita sunt: et per beatum Helasium papam qui quinquagesimum primus fuit a beato Petro simul sunt ordinata. Quamuis et nonnulla praestitum sunt a summis pontificibus addita. **S** Dicitur etiam secretum: ratione significatio. operatio. et placatio: quoniam signat secretissima fidei mysteria. Fuit et ibi secretissime operatio omnino creato intellectui inaccessibiles in subacta conuersionibus: de quibus infra dicitur. Debet quod pars illa missae sub silentio perferrit: ne tantum mysterium verba per auditum numerum visum et manifestam placationem vilescant. Atque ut sacerdos haec verba silenter profert: maiori deuotione cordis in deum feratur: qui ex auditu est cordis: non clamoris vocalis. Et propter etiam sacerdos celebrans quibusdam rationibus velatur in lateribus altaris dependentibus: ne a conspiciendis impediatur eius deuotio: quia ingreditur secretum fidei maximum. In cuius figura: sancta senectus in mosaico tabernaculo: dependente velo claudebatur: nec nisi summo sacerdoti